

ODRŽIVI PREHRAMBENI SISTEMI

Koncept i okvir

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

ŠTA JE ODRŽIVI PREHRAMBENI SISTEM?

Prehrambeni sistemi (PS) obuhvataju čitav

niz aktera i njihove međusobno povezane aktivnosti dodavanja vrednosti u oblasti proizvodnje, agregacije, prerade, distribucije, potrošnje i odlaganja prehrambenih proizvoda koji potiču iz poljoprivrede, šumarstva ili ribarstva i delova njihovog šireg ekonomskog, društvenog i prirodnog okruženja.

Prehrambeni sistem se sastoji od podsistema (npr. poljoprivredni sistem, sistem upravljanja otpadom, sistem snabdevanja itd.) i povezan je sa drugim ključnim sistemima (npr. energetska sistem, trgovinski sistem, zdravstveni sistem itd.). Prema tome, strukturna promena u prehrambenom sistemu može biti rezultat promene drugog sistema; na primer, politika koja promoviše više biogoriva u energetskom sistemu imaće značajan uticaj na prehrambeni sistem.

Održivi prehrambeni sistem (OPS) je prehrambeni sistem koji obezbeđuje sigurnost hrane i ishranu za sve na takav način da ekonomske, socijalne i ekološke osnove za osiguranje sigurnosti hrane i ishrane za buduće generacije nisu ugrožene. To podrazumeva sledeće:

- U celini je isplativo (**ekonomska održivost**);
- Ima široke koristi za društvo (**socijalna održivost**); i
- Ima pozitivan ili neutralan uticaj na prirodno okruženje (**ekološka održivost**).

Održivi prehrambeni sistem leži u središtu ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG). Usvojeni 2015, SDG pozivaju na velike transformacije u poljoprivredi i prehrambenim sistemima kako bi se zaustavila glad, osigurala sigurnost hrane i poboljšala ishrana do 2030. godine. Da bi se ispunili SDG, globalni prehrambeni sistem treba preoblikovati kako bi bio produktivniji, kako bi više uključivao siromašne i marginalizovane populacije, bio ekološki održiviji i fleksibilniji i u stanju da isporučuje zdravu i korisnu hranu svim ljudima. To su složeni i sistemski izazovi koji zahtevaju kombinaciju međusobno povezanih radnji na lokalnom, nacionalnom, regionalni i globalnom nivou.

ZAŠTO PRIMENITI PRISTUP PREHRAMBENIH SISTEMA?

Promena prehrambenih sistema

Prehrambeni sistem se mora sagledati u kontekstu brzog rasta stanovništva, urbanizacije, rastućeg bogatstva, promena ponašanja u potrošnji i globalizacije, kao i klimatskih promena i iscrpljivanja prirodnih resursa. Razvoj prehrambenih sistema dao je mnoge pozitivne rezultate,

posebno tokom poslednje tri decenije u zemljama u razvoju. Ovi rezultati uključuju širenje mogućnosti zapošljavanja van farmi kako se prehrambena industrija razvija, kao i širenje izbora hrane van lokalnog nivoa, čime se zadovoljavaju preferencije potrošača u pogledu ukusa, oblika i kvaliteta.

Međutim, povezane brze strukturne transformacije takođe su dovele do sve većih i značajnih izazova, sa potencijalno širokim posledicama po stanje sigurnosti hrane i ishrane. Tu spadaju mnogi visoko prerađeni, visokokalorični i prehrambeni proizvodi niske hranljive vrednosti koji su sada naširoko dostupni i konzumiraju se; ograničen pristup malih proizvođača i poljoprivrednih preduzeća održivim tržištima; visoki nivoi gubitka hrane i otpada od hrane; povećana učestalost zdravstvenih problema u vezi sa bezbednošću hrane, kao i zdravstvenih problema životinja i ljudi; i povećani energetske i ekološki otisci povezani sa produžavanjem i industrijalizacijom lanaca snabdevanja hranom.

Stoga je bolje razumevanje toga kako funkcioniše raznovrstan spektar prehrambenih sistema od presudnog značaja za osiguravanje da se ovi sistemi razvijaju tako da se minimalizuju njihovi negativni uticaji i maksimalizuju njihovi pozitivni doprinosi.

OGRANIČENJA TRENUTNIH PRISTUPA

Složenost prehrambenih sistema zahteva holističkiji i koordinisaniji pristup. Mnogi izazovi sigurnosti hrane i ishrane su složeni problemi čija se rešenja osporavaju i koji prevazilaze granice discipline, nadležnih odeljenja i institucija. U sve globalizovanijim prehrambenim sistemima, ovi izazovi proizilaze iz interakcija na različitim skalama i nivoima. Oni zahtevaju integrisane akcije svih aktera na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou, kako javnih tako i privatnih, i na više frontova - ne samo u poljoprivredi, već i u trgovini, politici, zdravstvu, životnoj sredini, rodnim normama, obrazovanju, transportu i infrastrukturi itd. Umesto destruktivnog suprotstavljanja ideja koje se javljaju iz ovih različitih uglova, potrebno je sinergijsko spajanje.

Tradicionalni programi sigurnosti hrane imaju tendenciju da primenjuju pristup usmeren na proizvodnju, koji nastoji da direktno utiče na sigurnost hrane kroz povećanje ponude hrane. U nekoliko regiona sveta, posebno u podsaharskoj Africi, neadekvatna proizvodnja hrane je i dalje glavni uzrok nebezbednosti hrane i neizvesnosti ishrane. Međutim, dramatični tempo promena prehrambenog sistema tokom poslednjih decenija je doneo složene interakcije i cikluse koji utiču na sigurnost hrane i ishranu na mnogo različitih načina. Fokus na proizvodnji hrane dovodi do zanemarivanja drugih područja u kojima se često mogu naći uzrok neuspeha prehrambenog sistema, ali i ključni resursi za postizanje najvećih uticaja. Štaviše, isprepletene interakcije i ciklusi u prehrambenom sistemu podrazumevaju da direktne intervencije u jednom području mogu stvoriti ili pogoršati probleme u drugom.

Nedavno su drugi pristupi koji primenjuju sistemsko razmišljanje dobili zamah. Pristup razvoju lanca vrednosti (LV), na primer, koristi sistemsko razmišljanje da ispita način na koji vrednost

stvaraju i zadržavaju ne samo proizvođači, već i druge zainteresovane strane, uključujući radnike, vlade i potrošače. U osnovi, razvoj LV naglašava sistemske analize i integrisane intervencije za poboljšanje performansi lanca. Pristup razvoja LV se fokusira na jednu određenu robu i stoga ima tendenciju da previdi međuzavisnosti različitih LV. Poljoprivrednici, posebno oni sa malim posedima, često kombinuju uzgoj različitih kultura sa stočarstvom, ribarstvom i/ili šumarstvom, a nutritivni status potrošača zavisi od ishrane sastavljene od više roba. Stoga postizanje široko zasnovanih razvojnih uticaja zahteva širi pogled na interakcije svih LV-a za hranu na nivou prehrambenog sistema.

Drugi sve popularniji pristup - pristup tržišnih sistema - prepoznaje tržišta kao složene adaptivne sisteme i bavi se sistemskim ograničenjima tržišnih veza koje mogu uticati na više lanaca vrednosti (na primer, jačanje veza sa finansijskim uslugama za poljoprivrednike). Iako može da prevaziđe ograničenje LV pristupa na „jedan po jedan lanac“, pristup tržišnih sistema teži da bude ograničen na jedno tržište i kao takav podložan je sličnom uskoperspektivnom izazovu kao i LV pristup.

HOLISTIČKO RAZMIŠLJANJE

Pristup prehrambenim sistemima je način razmišljanja i rada koji prehrambeni sistem posmatra u celini, uzimajući u obzir sve elemente, njihove odnose i srodne efekte. Nije ograničen na jedan sektor, podsistem (npr. lanac vrednosti, tržište) ili disciplinu i na taj način proširuje okvire i analizu određenog problema kao rezultat zamršene mreže međusobno povezanih aktivnosti i povratnih informacija. Razmatra sve relevantne uzročne varijable problema i sve socijalne, ekološke i ekonomske uticaje rešenja za postizanje transformacionih sistemskih promena.

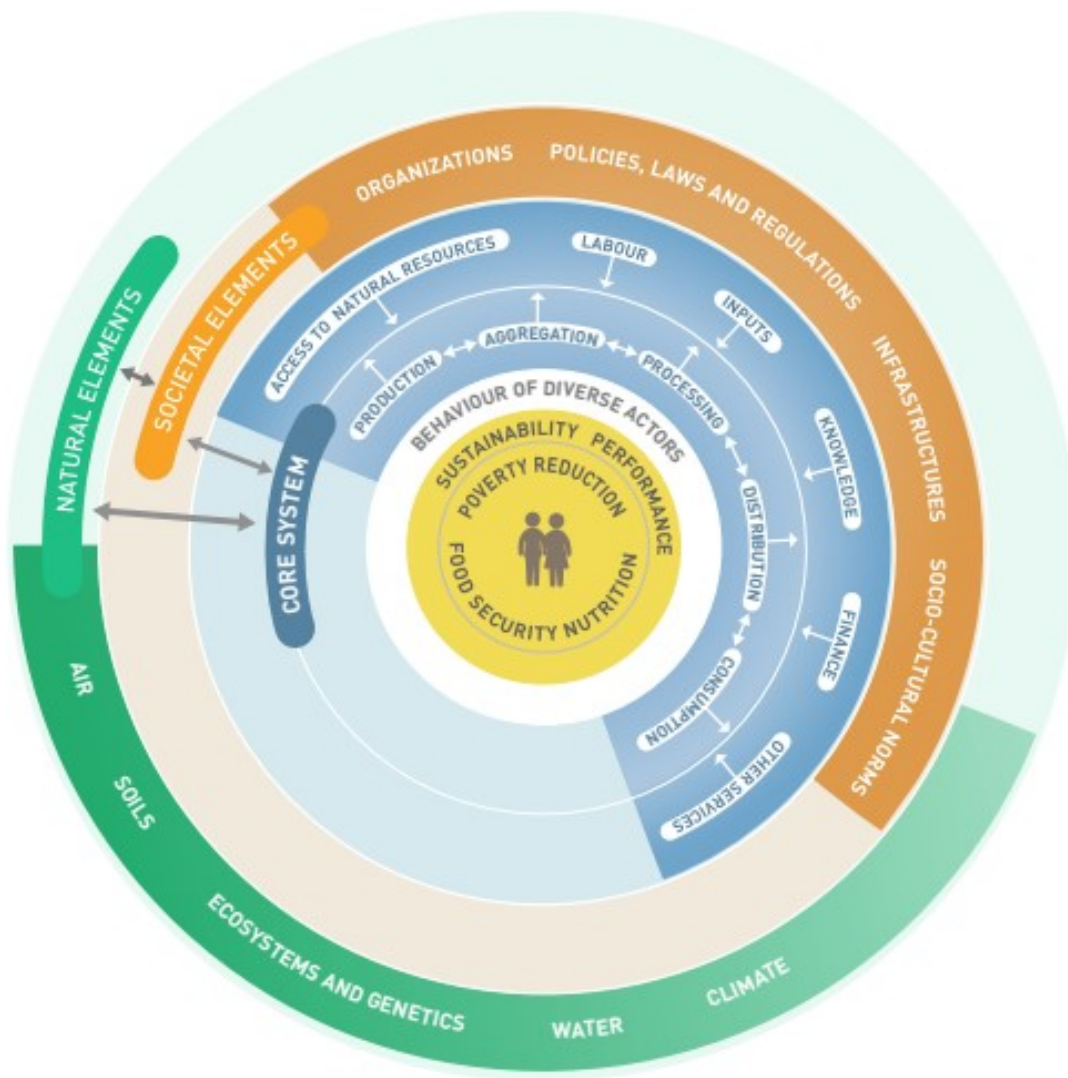
Kao takav, pristup prehrambenim sistemima bavi se ograničenjima mnogih tradicionalnih pristupa poboljšanju sigurnosti hrane i ishrane, koji imaju tendenciju da budu sektorski ili sa usko definisanim fokusom koji vodi do tehničkih popravki, koje su u nadležnosti jednog ministarstva ili javne agencije, ili koriste sistemsko razmišljanje za postizanje ciljeva, ali su ograničeni na podsisteme. Podsticanje stručnjaka za razvoj i kreatora politike da sagledaju širu sliku takođe će pomoći u olakšavanju saradnje više zainteresovanih strana i koordinacije politika na različitim nivoima radi uravnoteženijeg odnosa i zajedničkog bavljenja budućim izazovima. Iako će očigledno biti kompromisa (tj. između ključnih prioriteta prehrambenih sistema: inkluzivno smanjenje siromaštva, povećana poljoprivredna produktivnost, poboljšana ishrana i povećana ekološka održivost), takođe će biti mogućnosti za istovremeno postizanje više ciljeva. Pristup prehrambenim sistemima takođe može pomoći u identifikovanju takvih sinergija i olakšati koordinaciju potrebnu za njihovo postizanje.

KAKO JE STRUKTURIRAN PREHRAMBENI SISTEM?

Točak prehrambenog sistema u središtu ima glavne ciljeve FAO-a, koji uključuju smanjenje siromaštva i sigurnost hrane i ishranu (slika 1). Oni su ugrađeni u šire performanse sistema,

pozivajući se na tri dimenzije održivosti: ekonomska, socijalna i ekološka (razrađeno u sledećem odeljku). Takve performanse određuje ponašanje različitih aktera ili ponašanje zainteresovanih strana u prehrambenom sistemu (orijentisanom na ljude). Ovo ponašanje se pak odvija u strukturi sistema koja se sastoji od osnovnog sistema, društvenih elemenata i prirodnih elemenata. Osnovni sistem uključuje sloj aktivnosti kroz koje prehrambeni proizvodi teku (proizvodnja, agregacija, prerada, distribucija i potrošnja, uključujući odlaganje otpada) i sloj usluga koje podržavaju tok. Ove aktivnosti su ugrađene u društveni kontekst i prirodno okruženje. Društveni kontekst obuhvata sve srodne politike, zakone i propise, socio-kulturne norme, infrastrukture i organizacije. Prirodno okruženje uključuje vodu, zemljište, vazduh, klimu i ekosisteme i genetiku.

Slika 1. Točak prehrambenog sistema

Izvor: Autor.

ŠTA PODRAZUMEVA ODRŽIVI RAZVOJ PREHRAMBENOG SISTEMA?

U održivom razvoju prehrambenog sistema, održivost se ispituje holistički. Da bi bio održiv, razvoj prehrambenog sistema treba da kreira pozitivnu vrednost u sve tri dimenzije istovremeno: ekonomska, socijalna i ekološka (Slika 2).

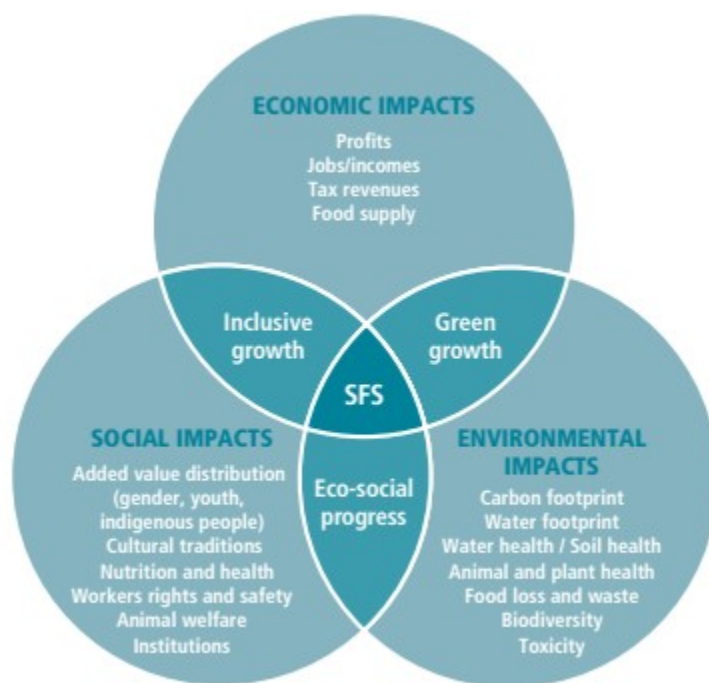
U ekonomskoj dimenziji, prehrambeni sistem se smatra održivim ako su aktivnosti koje sprovodi svaki akter prehrambenog sistema ili pružaoci usluga podrške komercijalno ili fiskalno održive. Aktivnosti bi trebalo da generišu koristi ili ekonomsku dodatnu vrednost za sve kategorije zainteresovanih strana: zarade za radnike, poreze za vlade, dobit za preduzeća i poboljšanje snabdevanja hranom za potrošače.

U socijalnoj dimenziji, prehrambeni sistem se smatra održivim kada postoji jednakost u raspodeli ekonomske dodatne vrednosti, uzimajući u obzir ranjive grupe kategorisane po polu, starosti, rasi itd. Od suštinske je važnosti da aktivnosti prehrambenog sistema doprinesu unapređenju važnih socio-kulturnih ishoda, kao što su ishrana i zdravlje, tradicija, uslovi rada i dobrobit životinja.

U ekološkoj dimenziji, održivost podrazumeva osiguranje da su uticaji aktivnosti prehrambenog sistema na okolno prirodno okruženje neutralni ili pozitivni, uzimajući u obzir biodiverzitet, vodu, zemljište, zdravlje životinja i biljaka, ugljenični otisak, vodeni otisak, gubitak hrane i otpad od hrane i toksičnost.

Na primer, sve predložene mere za rešavanje problema (npr. bolesti životinja) ili iskorišćavanje novih prilika (npr. nova zelena tehnologija ili profitabilno tržište) moraće da se procene u odnosu na sve druge dimenzije održivosti kako bi se osiguralo da nema neželjenih uticaja. Kako bi ove mere uticale na upotrebu prirodnih resursa? Ili da li bi ove mere drugačije uticale na siromašne i bogate poljoprivrednike, pa bi možda povećale razliku između njih? Ili bi ove mere negativno uticale na zdravlje potrošača? Ova holistička vizija omogućava nam da koristimo potencijalne sinergije i da otkrijemo često skrivene kompromise, kako bi se osiguralo da iako je naš ciljani uticaj pozitivan, ukupni neto uticaj na dodatnu vrednost aktivnosti prehrambenih sistema će takođe biti pozitivan. Neposredni rezultat ovoga je potreba za novim ili poboljšanim pokazateljima uticaja.

Slika 2. Održivost u prehrambenim sistemima

Izvor: Prilagođeno iz FAO, 2014.

TEORIJA PROMENE I PARADIGMA RAZVOJA

Teorija promene: struktura-ponašanje-performanse

Ovde predstavljena teorija promene koja stoji iza održivog razvoja prehrambenog sistema proizilazi iz paradigme struktura-ponašanje-performanse (S-C-P).

Struktura prehrambenog sistema je dinamična i vođena složenim i različitim trendovima kao što su urbanizacija, rast stanovništva, klimatske promene i sile poput tehnoloških promena i inovacija, promena politike i tako dalje. Struktura stvara podsticaje za aktere i utiče na njihove sposobnosti, koji na kraju određuju njihovo ponašanje. Akteri u prehrambenom sistemu su takođe međusobno zavisni i mogu uticati na međusobne podsticaje i sposobnost delovanja.

Sveukupne performanse prehrambenog sistema, merene u smislu održivosti, rezultat su isprepletanog ponašanja svih aktera u sistemu. Na primer, firme, farme, potrošači, svi oni mogu imati moć da utiču na performanse prehrambenog sistema i iniciraju promenu. Takve performanse će zauzvrat dati pozitivne i/ili negativne povratne informacije koje utiču na ponašanje aktera i strukturu sistema u evolucionom procesu (promena ponašanja unutar dinamičkih prehrambenih sistema).

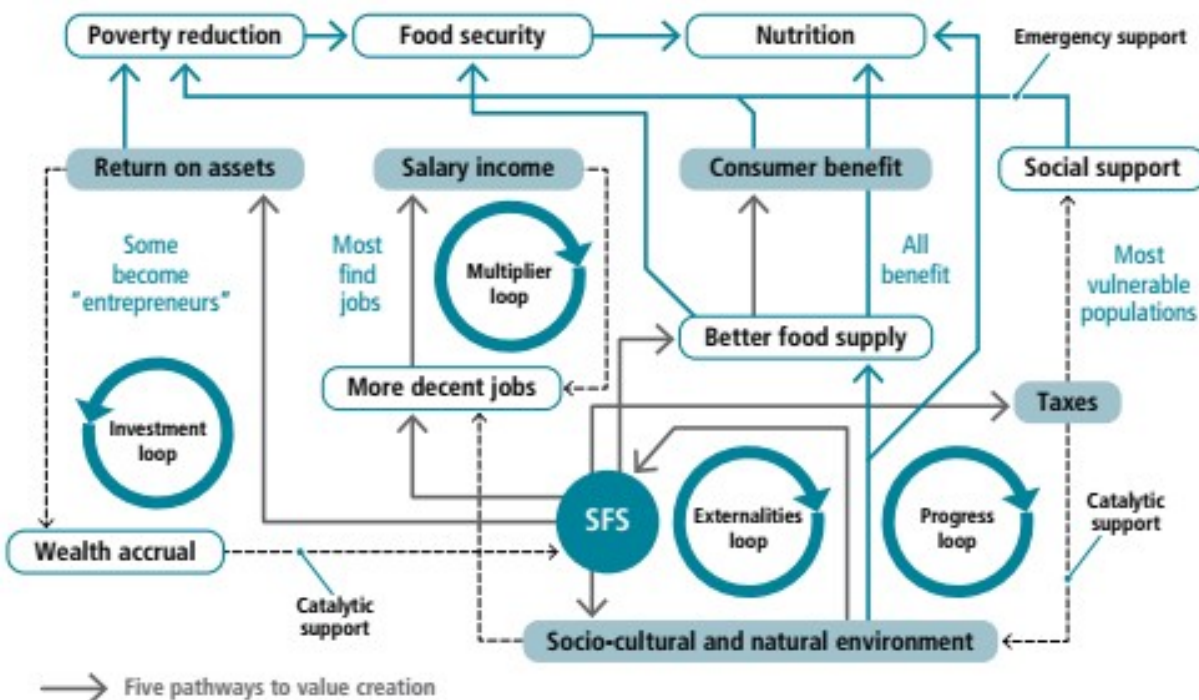
Cilj za razvojnu organizaciju kao što je FAO je dvojak. Prvo, razumeti kako struktura stvara podsticaje za aktere i utiče na njihove sposobnosti i usmerava ih ka ponašanju koje dovodi do posmatranih performansi sistema. Drugo, olakšati pojavu petlje pozitivnih povratnih informacija (performanse za ponašanje ili ponašanje za strukturiranje) koje stvaraju samoodrživi proces poboljšanja performansi održivosti.

Paradigma razvoja

Održivi prehrambeni sistemi (OPS), kao pokretači rasta, stvaraju dodatnu vrednost koja ima pet komponenti (slika 3):

1. zarade radnicima;
2. prinos sredstava (dobit) preduzetnicima i vlasnicima sredstava;
3. poreski prihodi državi;
4. koristi za potrošače; i
5. uticaji na socio-kulturno i prirodno okruženje.

Slika 3. Paradigma razvoja prehrambenog sistema

Izvor: Prilagođeno iz FAO, 2014.

Ova dodatna vrednost pokreće četiri petlje povratnih informacija koje se odnose na ekonomsku, socijalnu i ekološku održivost i direktno utiču na siromaštvo, glad i ishranu. Četiri petlje su: (1) investiciona petlja vođena reinvestiranom dobiti i štednjom; (2) multiplikatorska petlja, vođena

trošenjem povećanih prihoda radnika; (3) petlja napretka, vođena javnom potrošnjom na socio-kulturna i prirodna okruženja; i (4) petlja eksternalija, koju vode ekonomski, socijalni i ekološki uticaji unutar šireg prehrambenog sistema i na druge sisteme. Svaka od ovih petlji povratnih informacija može biti pozitivna ili negativna, ali što su pozitivnije, to će prehrambeni sistem biti održiviji (i obrnuto).

Omogućavanjem, kroz katalitičku podršku, pozitivne petlje povratnih informacija za promenu ponašanja i stvaranje vrednosti, promoviše se transformativna promena prehrambenog sistema koja će pomoći zemljama da postignu ciljeve održivog razvoja. To će generisati bogatstvo koje doprinosi smanjenju siromaštva, uz istovremeno odgovorno korišćenje prirodnih resursa i zaštitu životne sredine. Zajedno sa poboljšanim snabdevanjem hranom, osiguraće se i sigurnost hrane. Konačno, sa pravim socio-kulturnim i prirodnim okruženjima, učiniće hranljivije prehrambene proizvode dostupnim, pristupačnim i poželjnim, doprinoseći tako sigurnosti u ishrani.

PRAKTIČNE IMPLIKACIJE ZA RAD ORGANIZACIJE ZA HRANU I POLJOPRIVREDU (FAO)

Holističko sagledavanje prehrambenog sistema i usvajanje pristupa prehrambenim sistemima imaće praktične implikacije za razvoj strategija i planova. Konkretno, postoje tri načina na koja pristup prehrambenim sistemima može doprineti radu FAO-a.

KAKO MERITI PERFORMANSE

Sistemske pristup merenju performansi odnosi se na procenu performansi prehrambenog sistema u svim dimenzijama održivosti: ekonomska, socijalna i ekološka. Ova holistička vizija omogućava nam da identifikujemo potencijalne **sinergije** i otkrijemo **kompromise** između tri dimenzije, kako bi se osiguralo da, iako je naš ciljani uticaj pozitivan, ukupni uticaj na sistem takođe bude pozitivan. Praktično, to znači kombinovanje stručnosti iz različitih relevantnih oblasti i različitih organizacija i uspostavljanje jasnih pokazatelja za praćenje uticaja na svaku dimenziju održivosti.

KAKO ANALIZIRATI PERFORMANSE

Sistemske pristup razumevanju performansi odnosi se na identifikovanje međusobno povezanih osnovnih uzroka nedovoljnih performansi prehrambenih sistema iz holističke perspektive zasnovane na multidisciplinarnom istraživanju. Identifikacija ovih osnovnih uzroka u suštini podrazumeva posebno široko i dinamično tumačenje paradigme SCP. Ova paradigma zahteva dubinsko razumevanje strukture sistema; kako ova struktura utiče na ponašanje različitih zainteresovanih strana; i kako ovo dovodi do opštih performansi koje vremenom menjaju strukturu sistema. Uključena su tri glavna koraka:

- Analizirati **veze** unutar osnovnog sistema: veze između aktera u pet glavnih faza toka proizvoda (proizvodnja, agregacija, prerada, distribucija i potrošnja) i njihovih pružaoča

usluga podrške, kao i interakcije između osnovnog sistema i društvenog i prirodnog konteksta u koje su ugrađene, koji utiču na njih i na koje one utiču;

- Analizirati mehanizme **upravljanja** koji naglašavaju odnose moći među različitim akterima u prehrambenom sistemu, utvrditi koristi koje oni izvlače iz obavljanja aktivnosti prehrambenih sistema i na taj način podstaći njihovo **ponašanje**;
- Utvrditi i analizirati **osnovne uzroke** nedovoljnih performansi (neželjeno ponašanje), kao i područja sa najvećim potencijalom za poboljšanje performansi sistema (**obavezujuća ograničenja, tačke maksimalnog iskorišćenja**), koja se mogu nalaziti na određenoj udaljenosti od uočenog problema.

KAKO POBOLJŠATI PERFORMANSE

Sistemska pristup poboljšanju performansi zasnovan je na gorenavedenoj holističkoj analizi i ima za cilj da:

- **Promeni ponašanje** ciljanjem strukturnih elemenata koji utiču i na kapacitete i na podsticaje zainteresovanih strana, uključujući i rešavanjem suštinskih razlika u nivou organizacije, tehnologije i ekonomske moći da bi se podsticali uravnoteženiji odnosi;
- Razvije zajedničku viziju i strategiju za poboljšanje performansi i **integrisani** skup rešenja koja podržavaju **partnerstva sa više zainteresovanih strana** i koja mogu postići poboljšane rezultate u potrebnoj meri;
- **Omogućiti**, umesto da se direktno uključi (npr. kroz kratkoročne javno finansirane projekte), pozitivne petlje povratnih informacija u sistemu koje mogu da stvore samoodrživi proces poboljšanja performansi.

Oblasti delovanja	Doprinos pristupa prehrambenom sistemu
OBLAST 1 Stavljanje podataka na dohvata ruke da bi se podržao prelazak na održive prehrambene sisteme	Vizija i mere za promene u prehrambenom sistemu moraju biti čvrsto utemeljene na pouzdanim podacima. Aktivnosti FAO-a u ovoj oblasti trebalo bi da se fokusiraju na: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sistematičnije prikupljanje i analizu podataka koji pokrivaju različita područja čitavog prehrambenog sistema. ➤ Bolje sastavljanje i poređenje podataka koji potiču iz različitih sektora za procenu performansi prehrambenog sistema i za informisanje donosioca odluka.
OBLAST 2 Promovisanje kreiranja politike i usklađivanja politike zasnovanog na	Za transformaciju prehrambenog sistema potrebno je povoljno okruženje koje podrazumeva posvećenost države i vlasništvo. Mora da se vodi stabilnim politikama. Aktivnosti FAO-a u ovoj oblasti trebalo bi da se fokusiraju na:

<p>dokazima</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pružanje podrške dizajniranju i analizi politika koje imaju za cilj rešavanje strukturnih uzroka nedovoljnih performansi prehrambenih sistema i uzrokovanje promene u ponašanju, posebno usredsređivanjem na tehničku, organizacionu i ekonomsku podršku za premošćavanje jaza među akterima prehrambenog sistema radi uravnoteženijih odnosa. ➤ Podržavanje aktivne koordinacije politika u više sektora i javnih aktera (npr. ministarstva poljoprivrede, trgovine, zdravstva, životne sredine, obrazovanja, transporta i infrastrukture itd.). ➤ Jačanje kapaciteta državnih organa za rad sa preduzećima i nedržavnim organizacijama.
<p>OBLAST 3 Jačanje javno-privatne saradnje u razvoju održivih prehrambenih sistema</p>	<p>Promene u prehrambenom sistemu moraju da uključe napore i interakcije različitih a ipak međusobno zavisnih zainteresovanih strana. Partnerstvo između njih je od ključnog značaja.</p> <p>Aktivnosti FAO-a u ovoj oblasti trebalo bi da se fokusiraju na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Omogućavanje adaptivnog procesa sistemskih promena vođenih tržišnim pristupima, usklađenog sa nacionalnim strategijama i u kombinaciji sa političkim inovacijama. Ovaj proces mora da bude inkluzivan i da uključi firme, farme, potrošače, vlade i organizacije civilnog društva, sa posebnom pažnjom na marginalizovane grupe. ➤ Kroz inicijative sa više zainteresovanih strana, okupljanje zainteresovanih strana širom sektora i granice discipline u cilju izgradnje razumevanja i saradnje na pitanjima upravljanja u prehrambenom sistemu. ➤ Saradnja sa drugim organizacijama na učenju, prilagođavanju i sinergiji različitih pristupa u radu na zajedničkim ciljevima prehrambenog sistema.
<p>OBLAST 4 Omogućavanje lokalne izgradnje znanja i razmene znanja</p>	<p>Promene u prehrambenom sistemu moraju da se nadograđuju i održavaju kombinacijom globalnog i lokalnog znanja, i razmenom izazova i dobrih praksi.</p> <p>Aktivnosti FAO-a u ovoj oblasti trebalo bi da se fokusiraju na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Postavljanje lokalnih sistema za stvaranje i širenje znanja. Izgradnja nesmetanih i održivih puteva za

	<p>prenošenje znanja na teren povezivanjem osnovnih aktera sa lokalnim i regionalnim „dobavljačima znanja“ (npr. usluge savetodavnih službi, istraživački instituti, laboratorije, mreže znanja).</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Izgradnja međunarodne mreže sistemskih mislilaca i vođa iz širokog spektra sektora i pozadina kako bi se olakšala razmena znanja i ponudila tehnička stručnost državama.
<p>OBLAST 5 Podrška zemljama u sprečavanju i ublažavanju rizika</p>	<p>Promene u prehrambenom sistemu moraju da uzmu u obzir dugoročne pritiske. U cilju povećanja otpornosti složenog, dinamičnog prehrambenog sistema, treba dobro razumeti i analizirati rizike, pretnje i ranjivosti u celom sistemu.</p> <p>Aktivnosti FAO-a u ovoj oblasti trebalo bi da se fokusiraju na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Više sistematična procena i razumevanje rizika (ekonomskih, socijalnih i ekoloških - svi interaktivni elementi i veze) i razvoj integrisanih rešenja za prevenciju i ublažavanje rizika.

Tabela 1. Kako pristup prehrambenim sistemima može da doprinese oblastima osnovne delatnosti organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO)